

БИЉКЕ У НАРОДНОЈ КУЛТУРИ СРБА

(*Биље у традиционалној култури Срба: приручник фолклорне ботанике.* Зоја Карановић, Јасмина Јокић, ур., Нови Сад: Филозофски факултет – 2013, 286 стр.)

Крајем 2013. године у издању Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду појавила се књига *Биље у традиционалној култури Срба*. Ово издање је својеврстан зборник радова коме је претходила Летња школа српског фолклора са темом *Биље у српском фолклору и народној књижевности: значења и функције*, коју су засновали сарадници Центра за истраживање српског фолклора, Одсека за српску књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду. Школа је окупила већи број заинтересованих истраживача из области хуманистичких и природних наука. Књигу су уредиле проф. др Зоја Карановић и доц. др Јасмина Јокић. Овај први *Приручник фолклорне ботанике*, како стоји у поднаслову, садржи седам студија: Јасмина Јокић, *Свето и демонско дрвеће у српској фолклорној традицији*; Зоја Карановић, *О здравцу (мит, обред, магија, поезија)*; Данијела Поповић, *Крушка у традиционалној српској култури и усменој прози*; Татјана Вујновић, *Функције и значења биља у сватовским песмама Вукове збирке*; Снежана Самарџија, *Из хербаријума српских народних приповедака (веровања о биљкама и жанровски системи)*; Биљана Сикимић, *Како читати загонетке: еротски свет културних биљака*; Мирјана Д. Стефановић, *Јавор у српској култури*; Мирјана Детелић, *Гроб у гори (садејство просторног и биљног кодирања у епици)*; Неда Мимица Дукић, *Исцелитељска моћ биља и фитотерапија данас*.

Јасмина Јокић у приложеној студији под насловом *Свето и демонско дрвеће у српској фолклорној традицији* посматра култ дрвећа кроз предања и вјеровања о дрвећу у српској народној култури. Појму сјеновитости је посвећена посебна пажња у проучавању, и то сјеновитости као одлици дрвећа-записа, али и дрвећа којим владају различита митолошка бића. Зоја Карановић се у раду *О здравцу (мит, обред, магија, поезија)* бави функцијама и значењима ове биљке у традиционалној култури Срба и других Јужних Словена. Здравца, наиме, има „повлашћено место у очувању здравља и исцелитељској магији, у календарској обредној пракси и у обредима прелаза, тј. традиционалног човека прати од рођења до смрти, за ову биљку је везана и идеја бесмртности“. Данијела Поповић у свом раду *Крушка у традиционалној српској култури и усменој прози* ис-

тражује питања значења и функција крушке у етнографској грађи и усменој прози. Особине овог дрвета у опозицији свето – демонско препознаје у нашој културној традицији и у древним религиозним системима других народа. У свом прилогу *Функције и значења биља у сватовским песмама Вукове збирке* Татјана Вујновић препознаје различите врсте биља и растиња у чак трећини пјесама цјелокупног Вуковог свадбеног корпуса (прва књига „бечког“ (1841) и пета књига „државног“ (1898) издања, као и прва књига Вукових необјављених рукописа у Академијином издању из 1973. године). У различитим сижејним ситуацијама се биљке налазе у текстовима и ови мотиви се доводе у везу са фазама обреда прелаза (свадбе) „с намером да се идентификују и сагледају поједина значења и функције биљног света који су карактеристични за српску свадбену поезију“. Снежана Самарџија у прилогу *Из хербаријума српских народних приповедака (веровања о биљкама и жанровски системи)* изводи закључке о „стабилности богатог семантичког потенцијала дрвећа и биљака која не умањује флексибилност значења, која се реализују у широком распону од обредно-магијске праксе до фигуративне димензије формула и израза“. Истиче да „бројне улоге биљних врста откривају утицаје жанровских система, слојеве традиције, динамичне односе између типова фантастике и реалности одређене средине“, заступљеност вегетације разликује приповијетке од предања, као и Вукове „мушке“ и „женске“ приче. Биљана Сикимић истражује *Како читати загонетке: еротски свет културних биљака* и прави пресјек биљног свијета садржан у српским традиционалним загонеткама из класичног корпуса Стојана Новаковића. Рад региструје еротске конотације назива воћа, поврћа и житарица. Мирјана Д. Стефановић у свом раду *Јавор у српској култури* описује традицијске особине овог дрвета како у Срба тако и у свјетској народној баштини. Говори се и о митолошким преставама о јавору, што истраживање одводи у шира питања о појмовима „чисте националне културе и националног идентитета“. Студија *Гроб у гори (садејство просторног и биљног кодирања у епици)* Мирјане Детелић говори о традицијској забрани сахрањивања умрлих у гори (за коју су везани нечисти покојници), супротно од тога је освешћена земља гробља. Њихови гробови се опремају текућом водом, клупама и родним дрвећем или цвијећем чиме се маркира мјесто њихове изненадне смрти, а њиховим душама се приноси примјерена жртва. Неда Мимица Дукић у раду *Исцелитељска моћ биља и фитотерапија данас* пише о биљном царству као најзначајнијем природном ресурсу љековитих супстанци. Бави се једним дијелом и историјом употребе љековитог биља, али највише модерном фитотерапијом, која има научни и емпиријски приступ коришћењу биљних препарата у лијечењу и превенцији болести, па на тај начин парира савременој медицини. При-

ручник, како се види, тежи прожимању разних научних дисциплина и истраживачких праваца: књижевних, етнолошких, етнолингвистичких, религиозноисторијских, етимолошких, фитотерапијских, етноботаничких и сл. и добар је примјер спајања и препознавања академских знања и употребне праксе. Поред свега наведеног књига је опремљена додацима попут „мале азбучне антологије“ под насловом *Свет флоре у веровању, причи, песми, магијској пракси и лечењу*, у чијем су заснивању, на основу одабране грађе, уредницама помогле Биљана Сикимић, Татјана Вујновић и Валентина Питулић. Књига је занимљиво конципирана и њену другу половину, обрнуто увезану, чине преводи студија на енглески језик, а у *Напомени приређивача* је назначено да су стихови превођени буквално, док су они херметични из рада Мирјане Д. Стефановић остали непреведени. На тај начин Приручник омогућава пружање информација и читаоцима из несловенских земаља, прије свега фолклористима и етноботаничарима.

Овај зборник радова наставља традицију писања о биљкама у традиционалној култури Срба. У том смислу треба поменути дјела: Павле Софрић (Нишевљанин), *Главније биље у народном веровању и певању код нас Срба. По Ангелу Губернатису*, Београд 1912. (репринт, Београд 1990), Веселин Чајкановић, *Речник српских народних веровања о биљкама*, Београд 1985. (друго издање у овиру Сабраних дела из српске религије и митологије, књ. IV, Београд 1994) и Љубинко Раденковић, опширно поглавље о биљкама у књизи *Симболика света у народној магији Јужних Словена*, Ниш – Београд, 1996. године. Осим тога, прва свеска часописа *Кодови словенских култура* (Београд 1996), посвећена је изучавању биљака у словенској култури, и ту су заступљени радови десет аутора, од којих је шест из Србије. Посљедњих година запажене резултате у изучавању словенске етноботанике има Валерија Колосова из Санкт-Петербурга. Осим монографије *Лексика и симболика словенске народне ботанике (Лексика и симболика славјанској народној ботаники, „Индрик“*, Москва 2009), она је припремила и објавила веома занимљив зборник радова *Етноботаника: биљке у језику и култури (Этноботаника: растения в языке и культуре, Acta linguistica Petropolitana, t. VI/1, Санкт-Петербург 2010)*, гдје је у уводном тексту освјетлила историјат изучавања етноботанике код словенских народа (у овој књизи су заступљени и радови српских истраживача Маје Калезић и Љубинка Раденковића). Свакако да је за свако истраживање улоге биљака у словенској култури неопходно да се консултује и петотомни етнолингвистички рјечник *Словенске старине (Славјанские древности, Москва 1995–2012)*, гдје су обрађене одреднице о свакој иоле значајној биљци у словенској народној култури (најчешће су писци ових одредница Валерија Усачова

и Татјана Агапкина). Посљедњих година појавило се и више значајних радова о теми – компаративно изучавање симболике појединих биљака у културама словенских народа у словеначко-италијанском часопису *Studia mythologica Slavica*.

*Кристина Р. Митић*²

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за српску и компаративну књижевност

² kristina.mitic@filfak.ni.ac.rs